ARTIKKELI
https://doi.org/10.33351/mt.143752
VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus
CC BY SA

Mökkitutkimuksesta monipaikkaisuuteen ja etätyömatkailuun - Vapaa-ajan asumisen tutkimus 2000-luvulla

From second-home research to multi-local living and remote work tourism – Second home research in 21st century

Kati Pitkänen, erikoistutkija, Suomen ympäristökeskus
Olga Hannonen, vieraileva tutkija, Itä-Suomen yliopisto, Kauppatieteiden laitos

Tiivistelmä

Vapaa-ajan asuminen on merkittävä osa suomalaisten vapaa-ajan viettoa ja matkailua. Suomessa on yli puoli miljoonaa vapaa-ajan asuntoa ja on arvioitu, että jopa 2,4 miljoonaa suomalaista viettää aikaa vapaa-ajan asunnoilla vuosittain. Teemme tässä artikkelissa katsauksen vapaa-ajan asumisen tutkimukseen Suomessa. Tämä katsaus perustuu kirjallisuuslähteiden ohella omakohtaiseen kokemukseemme vapaa-ajan asumisen tutkimuksen alalta, jota on kertynyt viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana lukuisista erilaisista tutkimushankkeista, kotimaisista ja kansainvälisistä tapahtumista, tutkijavaihdoista, mediahaastatteluista sekä osallistumisesta alueelliseen ja valtakunnalliseen kehittämistoimintaan ja päätöksentekoa tukevaan tutkimukseen. Lyhyen vapaa-ajan asumisen tutkimuksen historian jälkeen esittelemme viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana tehtyä tutkimusta ja keskeisiä vapaa-ajan asumisen tutkijoita ja tutkimusryhmiä. Tämän jälkeen arvioimme viime vuosien globaalien kriisien vaikutuksia vapaa-ajan asumisen tutkimukseen. Johtopäätösluvussa pohdimme matkailututkimuksen ja Matkailututkimus-lehden merkitystä vapaa-ajan tutkimuksen keskustelukenttänä ja edistäjänä ja nostamme esiin havaintojamme tutkimusaukoista ja -tarpeista.

Avainsanat: monipaikkaisuus, vapaa-ajan asuminen, mökkitutkimus, mökki, mökkimatkailu

Abstract

Second home tourism holds a significant place in Finnish leisure and recreation. Finland boasts over half a million second homes, with up to 2,4 million Finns spending time in a second home

annually. This review paper focuses on Finnish second home research over the last few decades. In addition to second home publications, the review draws on accumulated personal experiences from multiple research projects during the past twenty years. It also incorporates insights gained from national and international events, research exchanges, media interviews, as well as participation in regional and national-level development work and research to support decision-making. After a brief historical overview of second home research, the paper presents the research during the last two decades, some of the most important researchers and research groups. Next, it outlines the impact of the most recent global crises on second home research. The conclusion discusses the role of tourism perspectives in second home research and proposes suggestions for future research needs.

Keywords: second home, second home tourism, second home research, multi-local living

Johdanto

Vapaa-ajan asuminen on merkittävä osa suomalaisten vapaa-ajan viettoa ja matkailua. Suomessa on yli puoli miljoonaa vapaa-ajan asuntoa ja on arvioitu, että jopa 2,4 miljoonaa suomalaista viettää aikaa vapaa-ajan asunnoilla vuosittain (Voutilainen ym., 2021). Erityisen merkittävä ilmiö on maaseutualueilla, sillä kaikkiaan 67 suomalaisessa kunnassa on enemmän vapaa-ajan asuntoja kuin vakituisessa asuinkäytössä olevia asuntoja (Tilastokeskus, 2023a; 2023b). Vapaa-ajan asuntojen voidaan nähdä muodostavan merkittävän osan kotimaan matkailuinfrastruktuuria. Vapaa-ajan asuminen voi moninkertaistaa monen maaseutualueen asukasmäärän erityisesti kesäkaudella. On arvioitu, että ajassa mitattuna vapaa-ajan asuminen siirtää kuntien välillä vuosittain 175 000 henkilövuotta, pääosin kaupungeista maaseudulle (Rannanpää ym., 2022).

Teemme tässä artikkelissa katsauksen vapaa-ajan asumisen tutkimukseen Suomessa viimeisten vuosikymmenien aikana. Vapaa-ajan asumista on Suomessa tutkittu paljon erityisesti maaseutu- ja aluetutkimuksessa sekä maantieteessä ja matkailussa. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa vapaa-ajan asumista (second home tourism) on määritelty ja tutkittu eniten osana matkailututkimuksen kenttää. Matkailun tapaan myös vapaa-ajan asumisessa kyse on matkustamisesta ja vapaa-ajan vietosta vakituisen asuinympäristön ulkopuolella, jonka jälkeen palataan takaisin arkiympäristöön. Toisaalta vapaa-ajan asumisen määrittely osaksi matkailua voidaan myös kyseenalaistaa. Muuttuvien matkakohteiden sijaan vapaa-ajan asumisessa matkakohde ei muutu ja lisäksi vapaa-ajan asumiseen yhdistyy usein matkailusta poikkeavia käytäntöjä ja merkityksiä kuten kokemus pysyvyydestä, kodista, juurista tai velvollisuuksista, arjen ja työnteon välisen rajan hämärtyminen ja kiinteistöstä sekä maa- ja metsäomaisuudesta huolehtimista tai jopa hoivaa (Kattilakoski ym., 2022; Pitkänen, 2008).

Vapaa-ajan asunnolla tarkoitetaan kotimaisessa ja kansainvälisessä tutkimuksessa yleensä erillistä rakennusta tai asuntoa, jonka kotitalous omistaa tai on vuokrannut pitkäaikaisesti, ja jota käytetään vapaa-ajan viettoon, lomailuun tai tilapäiseen oleskeluun (Coppock, 1977; Hall & Müller, 2004; Vuori, 1966). Suomessa vastaavaa määritelmää on käytetty myös rakennuskantaa käsittelevissä tilastoissa, joissa vapaa-ajan asunnot on ero-

tettu muusta rakennuskannasta merkitsemällä käyttötarkoitukseksi vapaa-ajan asuminen. Vapaa-ajan asunnon määritelmä ja tilastointi ovat samalla voimakkaasti vaikuttaneet vapaa-ajan asumisen tutkimuksen rajaamiseen, menetelmiin ja kehitykseen. Säännöllinen tilastointi on mahdollistanut tilasto- ja paikkatietopohjaisen tutkimuksen sekä vapaa-ajan asuntojen omistajatalouksien tavoittamisen kysely- ja haastattelututkimuksiin. Samalla vapaa-ajan asumisen tutkimuksen ulkopuolelle ovat Suomessa pitkälti jääneet monet merkittävätkin ilmiöt, kuten esimerkiksi asuntoautot, -vaunut ja veneet, vuokramökit, lomakäytössä olevat taajamien kerros- ja rivitaloasunnot ja tyhjäksi rekisteröidyt asuintalot (Pitkänen, 2011b). Tutkimuksen kohteena harvemmin on myöskään ollut se, miten vapaa-ajan asuminen vaikuttaa vakituiseen asumiseen ja sen järjestelyihin (pl. esim. Strandell & Hall, 2015). Näin ollen suomalainen vapaa-ajan asumisen tutkimus on keskittynyt lähes yksinomaan mökkeilyyn, eli maaseudun sekä matkailukeskusten erillisiin vapaa-ajan asuinrakennuksiin, näiden omistajiin ja käyttäjiin sekä vapaa-ajan asumisen moninaisiin vaikutuksiin maaseutualueille ja -yhteisöihin. Käytämmekin artikkelissa vapaa-ajan asumisen tutkimukselle rinnakkain termiä mökkitutkimus, joka on ollut myös tutkijayhteisön omassa käytössä vakiintunut termi.

Tämä katsaus perustuu kirjallisuuslähteiden ohella omakohtaiseen kokemukseemme vapaa-ajan asumisen tutkimuksen alalta, jota on kertynyt viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana lukuisista erilaisista tutkimushankkeista, kotimaisista ja kansainvälisistä tapahtumista, tutkijavaihdoista, mediahaastatteluista sekä osallistumisesta alueelliseen ja valtakunnalliseen kehittämistoimintaan ja päätöksentekoa tukevaan tutkimukseen. Katsauksemme etenee kronologisesti. Teemme ensin lyhyen hyppäyksen vapaa-ajan asumisen tutkimuksen historiaan Suomessa. Tämän jälkeen esittelemme tarkemmin viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana tehtyä tutkimusta ja merkittävimpiä vapaa-ajan asumisen tutkijoita ja tutkimusryhmiä, jonka jälkeen käymme läpi viime vuosien globaalien kriisien vaikutuksia vapaa-ajan asumisen tutkimukseen. Johtopäätösluvussa pohdimme matkailututkimuksen ja Matkailututkimus-lehden merkitystä vapaa-ajan tutkimuksen keskustelukenttänä ja edistäjänä ja nostamme esiin havaintojamme tutkimusaukoista ja -tarpeista.

Vapaa-ajan asumisen tutkimuksen historiallinen tausta

Vapaa-ajan asumisen tutkimus on Suomessa, kuten kansainvälisestikin, edennyt vapaa-ajan asumisen ilmiön suosion mukaisesti. Suomessa vapaa-ajan asumisen tutkimus syntyi 1960–1970-lukujen taitteessa (mm. Kauppila, 2007; Pitkänen, 2011b), jolloin vapaa-ajan asuminen levisi laajemmalle eri kansankerroksiin ja siitä alkoi muotoutua nykyisenkaltainen joukkoilmiö. Tutkimuksen pioneerina pidetään talousmaantieteilijä Olli Vuorta, joka selvitti 1960-luvun lopulla perusteellisesti ajan huvilaomistuksen levinneisyyttä, huvilakuntien tulorakennetta ja sosiaalista käyttäytymistä (Vuori, 1966; 1968). Vuoren väitöskirjassaan esittämää vapaa-ajan asumisen historiallista jaottelua varhais-, vakiintumis- ja joukkokauteen on myöhemmin hyödynnetty lukuisissa muissa vapaa-ajan asumisen tutkimuksissa.

1970–1980-lukujen tutkimuksesta erikseen on mainittava Vilho Hämäläisen (1983) historiatieteellinen tutkimus Karjalan Kannaksen venäläisestä kesäasutuksesta autonomian ajalla, jossa on dokumentoitu tarkkaan ilmiön laajuuden ohella myös ilmiön herättämä ristiriitainen suhtautuminen ja siihen kohdistuneet rajoituskeinot. Semiootikot Eero Julkunen ja Altti Kuusamo (1983) esittivät 1980-luvulla tulkintansa kesämökkielämän paradokseista todeten suomalaista mökkielämää parhaiten luonnehtivan patriarkaalisen pateettisuuden, nostalgisen sentimentaalisuuden ja porvarillisen koomisuuden. 1980-luvun lopulta on peräisin myös Eija Venäläisen (1989) yhteiskuntapolitiikan tutkielma, jossa on dokumentoitu ansiokkaasti 1980-luvun mökkielämän muotoja ja kehityssuuntia.

Seuraavan kerran vapaa-ajan asuminen kiinnitti laajemmin tutkijoiden kiinnostuksen vasta 1990-luvun lopulta lähtien. Vapaa-ajan asumisen suosio lisääntyi 1960-luvulta lähtien niin, että 1980–1990-lukujen taitteessa uusia vapaa-ajan asuntoja saattoi valmistua vuosittain jopa 10 000 (Pitkänen, 2011b). Vapaa-ajan asumisen suosion kasvun rinnalla myös sen poliittinen merkitys korostui erityisesti osana maaseutu- ja saaristopolitiikkaa, joita on valtakunnallisesti toteutettu maa- ja metsätalousministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja sisäasianministeriön hallinnonaloilla. Erityisesti Maaseutupolitiikan neuvosto (MANE, aiemmin maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR) ja Saaristoasiainneuvottelukunta (SANK) ovat merkittävällä tavalla edistäneet vapaa-ajan asumiseen liittyvää tutkimus- ja selvitystoimintaa (Kuusisto & Leppänen, 2018; Uusitalo 2009). Rantarakentamisen voimakas lisääntyminen on herättänyt huolta myös ympäristönäkökulmasta, ja 2000-luvulle tultaessa on ympäristöministeriö osaltaan rahoittanut vapaa-ajan asumiseen liittyviä selvityksiä.

Verrattuna kansainväliseen tutkimukseen, suomalaisen (ja pohjoismaisen) vapaa-ajan asumisen tutkimuksen innoittajana ei juurikaan ole toiminut tarve selvittää ilmiöön liittyviä uhkia maaseutualueiden näkökulmasta. Kansainvälisesti vapaa-ajan asumisen tutkimuksen yhtenä lähtökohtana on pidetty kanadalaisen Terry Coppockin (1977) toimittamaa teosta Second Homes: Curse or Blessing, jota voidaan pitää reaktiona eri puolilla maailmaa esille nousseeseen huoleen lisääntyvän vapaa-ajan asumisen vaikutuksista maaseutualueilla. Erityisesti Pohjois-Amerikassa ja Iso-Britanniassa vapaa-ajan asumisen tutkimusta ovat vieneet eteenpäin tulkinnat maaseudun jälkituotannollisesta käänteestä ja havainnot vapaa-ajan asumisen ristiriitaisista vaikutuksista esimerkiksi maaseudun asuntokantaan ja paikallisten asukkaiden kaventuneisiin elinolosuhteisiin ja vaikutusmahdollisuuksiin (Gallent & Tewdwr-Jones, 2005; Halseth, 1998). Pohjoismaissa vapaa-ajan asuminen ei ole samalla tavalla asettunut kilpailuasemaan paikallisten asukkaiden elinolojen kanssa. Esimerkiksi Suomessa vapaa-ajan asuntokanta on rakentunut pitkälle irralleen muusta maaseudun asutuksesta vesistöjen rannoille ja matkailukeskusten yhteyteen (Pitkänen, 2011b). Ilmiön tutkimusta ovatkin innoittaneet enemmän ilmiöön liittyvät mahdollisuudet maaseutuasumiselle, maaseudun elinkeinoille, matkailulle ja yhteisöille.

2000-luvun mökkitutkimus Suomessa – keskeiset tutkijat ja tutkimusryhmät

Saaristoasiainneuvottelukunta alkoi 1990-luvulta lähtien tukemaan vapaa-ajan asumisen kehittämistä rahoittamalla selvitys- ja kehittämishankkeita (Kuusisto & Leppänen 2018). Myös Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä ja Maaseutupolitiikan neuvosto ovat rahoittaneet merkittävällä tavalla vapaa-ajan asumisen tutkimusta viimeisten vuosikymmenten aikana. Aiheina näissä selvityksissä ovat olleet monipuolisesti muun muassa ranta-alueiden kaavoitus ja rakentamisen ohjaus, vapaa-ajan asuntojen rakentaminen ja korjaus, etätyö, mökkiläisten ostovoiman ja osaamisen hyödyntäminen, mökkiläisten kunnallisten palvelujen käyttö sekä heidän vaikutusmahdollisuuksiensa kehittäminen (mm. Aho & Ilola, 2006; Aho & Ilola, 2008; Hirvonen & Puustinen, 2008; Kotilainen, 1998; Pitkänen & Kokki, 2004; Saaristoasiainneuvottelukunta & Efeko Oy, 2006; Saaristoasiainneuvottelukunta & Suunnittelukeskus Oy, 2006). 2000-luvun alussa Saaristoasiainneuvottelukunta kehitti mökkibarometrin, joka toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 2003. Mökinomistajille kohdistettuna kyselytutkimuksena toteutettu barometri on toteutettu tähän mennessä kaikkiaan neljästi vuosina 2003, 2009, 2016 ja 2021 (Mökkibarometri, 2016; Nieminen, 2003; 2010; Voutilainen ym., 2021). Mökkibarometrillä seurataan, miten vapaa-ajan asunnon käyttö, pysyvä asuminen, varustetaso, etätyö, rahankäyttö, palveluiden käyttö ja vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen kylien ja kuntien toimintoihin kehittyvät.

Maaseutu- ja saaristopolitiikan rahoituksella vapaa-ajan asumiseen liittyviä tutkimuksia ovat toteuttaneet monipuolisesti konsulttiyhtiöt, erilaiset tutkimuslaitokset ja eri alojen tutkijat. Tutkimuksen vilkastuminen näkyi 2000-luvun alussa tutkijoiden verkostoitumisena, ja vuosina 2004–2006 järjestettiin mökkitutkijayhteisön tapaamisia. Vapaa-ajan asumiseen liittyviä tutkimus- ja kehittämishankkeita toteutettiin 2000-luvun alussa esimerkiksi Itä-Suomen yliopistossa (vuoteen 2010 Joensuun yliopisto) ja Lapin yliopistossa. Näiden hankkeiden tulokset on usein julkaistu raportteina yliopistojen tai ministeriöiden omissa julkaisusarjoissa, mutta tärkeän kotimaisen julkaisukanavan on muodostanut myös Matkailututkimus-lehti ja tätä ennen Matkailualan verkostoyliopiston (MAVY) 2000-luvun alussa julkaisema Muuttuva matkailu -lehti.

Itä-Suomen yliopiston (ent. Joensuun yliopisto) Savonlinnassa sijainneelle Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitokselle kehittyi hankerahoituksen turvin 2000-luvun alussa vapaa-ajan asumisen tutkimusryhmä, joka toteutti useita tutkimushankkeita, mukaan lukien kolme vuosina 2004–2015 toteutettua Suomen Akatemian rahoittamaa hanketta. Ryhmän pitkäaikaisimpia tutkijoita olivat Mervi Hiltunen, Mia Vepsäläinen, Kati Pitkänen ja Olga Hannonen (os. Lipkina). Vastuullisina vetäjinä Akatemian rahoittamissa hankkeissa toimivat professorit Petri Kahila, Mia Vepsäläinen, Jaakko Suvantola ja C. Michael Hall.

Ryhmän tutkijat ovat olleet merkittävässä roolissa Matkailututkimus-lehdessä 2000-luvulla julkaistuissa vapaa-ajan asumista käsittelevissä artikkeleissa. Lehdessä on viimeisten 20 vuoden aikana julkaistu seitsemän vapaa-ajan asumiseen liittyvää kirjoitusta, joista ryhmään kuuluneet tutkijat ovat olleet mukana viidessä (Peltola & Pitkänen, 2009; Pitkänen ym., 2020; Strandell ym., 2020; Vepsäläinen & Rehunen 2009; Åkerlund ym. 2015). Ryhmän tutkijat ovat vaikuttaneet myös kansainväliseen second home -tutkimukseen julkaisemalla

laajasti kansainvälisissä julkaisuissa sekä tekemällä yhteistyötä kansainvälisten tutkijoiden kanssa -- pitkäaikaisia yhteistyötahoja ovat olleet erityisesti C. Michael Hall Uudesta Seelannista, Dieter Müller Ruotsista ja Greg Halseth Kanadasta. Savonlinna on nostettu esille myös kansainvälisissä vapaa-ajan asumisen tutkimuksissa keskeisenä mökkitutkimuksen keskittymänä ja tutkijaryhmän julkaisut ovat keränneet paljon viittauksia (Müller, 2021; Müller & Hall, 2018). Kansainvälisesti siteeratuimmat julkaisut ovat käsitelleet vapaa-ajan asumisen representaatioita ja suhdetta maisemaan (Pitkänen, 2008; Vepsäläinen & Pitkänen 2010), mökkeilyn ympäristö- ja ekososiaalisia vaikutuksia (Hiltunen, 2007; Hiltunen ym., 2016), liikkuvaa elämäntapaa ja vapaa-ajan asumisen vaikutusta alueellisen väestömäärän vaihteluun (Adamiak ym., 2017; Hiltunen & Rehunen, 2014), venäläisten vapaa-ajan asukkaiden motiiveja (Lipkina, 2013) ja vapaa-ajan asumisen tulevaisuuden kehitystä (Pitkänen & Vepsäläinen, 2008). Usein empiirisenä kohteena tutkimuksissa on ollut Järvi-Suomen alueen vapaa-ajan asuminen.

Tutkimusryhmästä valmistui 2000-luvulla kaksi vapaa-ajan asumiseen liittyvää yhteiskuntamaantieteen väitöskirjaa (Hannonen, 2016; Pitkänen, 2011b). Kati Pitkäsen (2011b) väitöskirja käsitteli suomalaista mökkimaisemaa ja sen muutosta 2000-luvulla alueellisten piirteiden, mökkeilyyn liitettyjen kulttuuristen merkitysten ja yksilöiden paikkakokemuksen näkökulmasta. Hän havainnoi työssään mökkeilyn olevan muutoksessa näkyvien rakenteiden, kuten alueellisen keskittymisen ja varustetason, osalta sekä moninaistuvien mökkikokemusten ja -motiivien myötä. Samanaikaisesti mökkeilyyn liitetyt merkitykset ja diskurssit olivat säilyneet varsin muuttumattomina. Pitkäsen väitöskirja oli ensimmäinen vapaa-ajan asumiseen keskittynyt väitöstutkimus Vuoren (1966) väitöskirjan jälkeen. Olga Hannonen (2016) puolestaan tutki väitöskirjassaan rajat ylittävää vapaa-ajan asumista. Väitöskirja keskittyi venäläisten kiinteistönomistukseen Suomessa ja oli ensimmäisen väitöstutkimus venäläisten vapaa-ajan asumisesta ulkomailla. Hän selvitti, mitkä tekijät vaikuttavat venäläisten rajoja ylittävään vapaa-ajan asumiseen sekä mitkä ovat ilmiön sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset paikallisella ja alueellisella tasolla. Tutkimuksen tulokset korostavat rajan merkitystä liikkuvuuden aikaansaajana sekä liikkuvuuden käytäntöjen ja seurauksien muotoutumisessa.

Savonlinnan ohella vapaa-ajan asumiseen liittyviä tutkimushankkeita toteutettiin 2000-luvun alussa myös Lapin yliopistossa matkailututkimuksen professorin Seppo Ahon ja tutkija Heli Ilolan toimesta. Ahon ja Ilolan tutkimusten kohteena oli vapaa-ajan asuminen maaseudun elinvoiman lähteenä erilaisissa maaseutukunnissa eri puolilla Suomea. Heidän 2000-luvun alussa julkaisemansa tutkimusraportit käsittelivät vapaa-ajan asumisen muuttumista ympärivuotiseksi kakkosasumiseksi ja tämän tarjoamia elinvoimamahdollisuuksia erilaisille suomalaisille kunnille (Aho & Ilola, 2006), sekä kaksoiskuntalaisuutta ja vapaa-ajan asukkaiden osallisuutta mökkikunnissa (Aho & Ilola, 2008). Vaikka mökkitutkimus oli Aholle vain sivujuonne monipuolisella uralla (Ilola ym., 2015), erityisesti kaksoiskuntalaisuus-teema on myöhemmin noussut säännöllisesti esille vapaa-ajan asumisen kehittämisen yhteydessä.

Vapaa-ajan asumisen elinkeino- ja aluetaloudelliset vaikutukset innoittivat myös Pekka Kauppilaa. Oulun yliopistossa ja Kajaanin ammattikorkeakoulussa työskennellyt Kauppila oli erikoistunut matkailukeskusten tutkimukseen ja siihen liittyvään vapaa-ajan asumiseen (Järviluoma & Saarinen, 2022). Matkailututkimus-lehdessä julkaistuissa artikkeleissa hän tarkasteli Suomen kahden matkailukeskuksen, Levin ja Rukan vapaa-ajan asumisen kehitystä (Kauppila, 2007). Hän sovelsi ja kehitti eteenpäin kansainvälisestä vapaa-ajan asumisen tutkimuksesta tuttua vapaa-ajan asunnon ja vakituisen asunnon väliseen absoluuttiseen (ajokilometrit) ja suhteelliseen (ajoaika) etäisyyteen pohjautuvaa vyöhykemallia (Kauppila, 2008). Kauppilan tutkimusten tulosten mukaan vapaa-ajan asunnon sijainti päiväkäynti-, viikonloppu- tai lomavyöhykkeellä selitti Levin ja Rukan vapaa-ajan asunnon omistajien palveluiden käyttöä ja vierailun pituutta. Vyöhykemallia on Suomessa sovellettu myös useiden muiden tutkijoiden toimesta (mm. Hiltunen, 2005; Lipkina, 2013; Pitkänen, 2008).

Pohjoisen Suomen näkökulma on ollut esillä myös Seija Tuulentien tutkimuksissa. Luonnonvarakeskuksessa (Luke) työskentelevä Tuulentie on osallistunut kansainväliseen second home -keskusteluun julkaisemalla aktiivisesti kansainvälisissä lehdissä ja kokoomateoksissa 2000-luvulla sekä verkostoitumalla kansainvälisten mökkitutkijoiden kanssa. Tuulentien johtamiin vapaa-ajan asumisen tutkimuksiin ovat osallistuneet myös tutkijat Asta Kietäväinen ja Outi Rantala. Tuulentien kansainvälisesti siteeratuimmat vapaa-ajan asumisen julkaisut ovat käsitelleet vapaa-ajan asukkaiden paikkaan ja yhteisöön kiinnittymistä (Tuulentie, 2006; 2007) sekä vapaa-ajan asukkaiden osallistumista paikalliseen päätöksentekoon (Rinne ym., 2015).

Matkailututkimus-lehden ohella toinen merkittävä kotimainen mökkitutkimuksen julkaisukanava on ollut Maaseututututkimus-lehti (aiemmin Maaseudun uusi aika -lehti), jossa ilmestyi tiettävästi Suomen ensimmäinen vapaa-ajan asumiseen keskittynyt tieteellisen lehden teemanumero (Pitkänen & Tuulentie, 2014). Vapaa-ajan asumisen tutkimukseen ovat osallistuneet 2000-luvun mittaan maaseututututkijoista erityisesti Helsingin yliopiston Mikkelissä ja Seinäjoella sijaitsevan Ruralia-instituutin tutkijat Manu Rantanen, Torsti Hyyryläinen ja Katja Rinne-Koski sekä Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksen maaseututututkija Maarit Sireni, professori Pertti Rannikko ja vieraileva tutkija Adam Czarnecki Puolasta. Rantasen ja Hyyryläisen tutkimuksissa on usein tarkasteltu vapaa-ajan asukkaiden palvelutarpeita ja merkitystä paikalliselle kehittämiselle (Rantanen, 2014; Rantanen & Hyyryläinen, 2012; Rantanen ym., 2009) sekä vapaa-ajan asukkaiden toimijuutta osana maaseudun yhteisöjä ja kuntia (Rantanen, 2021; Rantanen & Czarnecki, 2023). Czarneckin ja Sirenin (2018; Czarnecki ym., 2021) tutkimuksissa kohteena on niin ikään ollut vapaa-ajan asumisen merkitys paikallisille elinkeinoille, erityisesti lähiruoantuotannolle. Kansainvälisen mökkitutkimuksen näkymättömän väestön -käsitteen (Müller, 2007) rinnalla professori Rannikko lanseerasi 2000-luvulla pistäytymiskylän-käsitteen, jolla hän on viitannut maaseudun muuttumiseen yhä enemmän vapaa-ajan asukkaiden, kalastajien, metsästäjien ja muiden vapaa-aikaansa viettävien kohteeksi pysyvän asumisen sijaan (Pitkänen ym., 2017; Rannikko, 2008). Näkymättömän väestön ja pistäytymiskylän -käsitteet

ovat myöhemmin innoittaneet monipaikkaisuuteen liittyvän tutkimuksen kehitystä Suomessa.

Matkailu- ja maaseututututkimuksen ohella vapaa-ajan asumiseen alettiin kiinnittää 2000-luvulla huomiota myös ympäristötutkijoiden toimesta. Tutkimuksissa nostettiin esille muun muassa lisääntyvän vapaa-ajan asumisen vaikutukset rantojen sulkeutumiseen muulta käytöltä ja ekologiaan (Granö ym., 1999; Jokinen, 2004) sekä rantojen ja vesistöjen hyvän tilan vaikutus vapaa-ajan asumiseen liittyviin virkistysarvoihin ja kesämökkien hintoihin (Artell, 2014; Huhtala & Lankia, 2012). Jo 2000-luvun alussa esille nousi myös huoli vapaa-ajan asumisen energiankulutuksen lisääntymisestä, mikä näkyy muun muassa tuon ajan kansallisessa energia- ja ilmastostrategiatyössä (Pitkänen & Rantanen, 2023). Reaktiona huoleen, ympäristöministeriön rahoituksella toteutettiin laaja eri tutkimusorganisaatioiden yhteinen vapaa-ajan asumisen ekotehokkuuden VAPET-hanke, jossa selvitettiin vapaa-ajan asumisen ekotehokkuuden nykytilaa sekä teknisiä innovaatioita ja käytäntöjä ekotehokkuuden parantamiseksi (Rytkönen & Kirkkari, 2010).

Suomen ympäristökeskuksen (Syke) rakennetun ympäristön tutkijoiden Antti Rehusen ja Anna Strandellin tutkimuksissa kohteena on usein ollut vapaa-ajan asumisen suhde muuhun yhdyskunta- ja aluerakenteeseen sekä asumisen käytäntöihin (Hiltunen & Rehunen, 2014; Rehunen ym., 2022; Strandell & Hall, 2015). Matkailututkimus-lehdessä julkaistussa artikkelissa Vepsäläinen ja Rehunen (2009) tarkastelivat mökkeilyä kylissä ja taajamissa ja selvittivät että kaikkiaan noin 14 % kaikista Suomen kesämökeistä sijaitsee kylissä ja taajamissa. Heidän mukaansa ilmiö on kuitenkin vielä tätä suurempi. Monet vakituisesta asuinkäytöstä poistuneet rakennukset jäävät tilastoihin tyhjiksi rakennuksiksi, vaikka niitä todellisuudessa käytettäisiin vapaa-ajan asuntoina.

Vapaa-ajan asumisen tutkimusta tehtiin myös 2010-luvulla pitkälti näiden tutkijaryhmien ja -tutkijoiden ja heidän välisensä yhteistyön varassa. Merkittävänä yhteistyönä voidaan pitää Suomen Akatemian rahoittamaa Asumisen monipaikkaisuus ja arkielämä vapaa-ajan ympäristöissä (HOBO 2011-2015) -hanketta, joka toteutettiin yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston, Luonnonvarakeskuksen ja Suomen ympäristökeskuksen kesken. Hanke kokosi näin yhteen merkittävän osan 2000-luvun vapaa-ajan asumisen tutkijoista ja lisäsi yhteistyötä tutkijoiden välillä. Konsortion vetäjänä toimi matkailuprofessori C. Michael Hall. Näiden tutkijoiden ohella vapaa-ajan asumisen tutkimukseen osallistuivat 2000-luvulla myös muutamat muut matkailun, maaseudun, aluetieteen, luonnonvarapolitiikan, arkkitehtuurin ja sosiologian tutkijat. Esimerkiksi Helsingin yliopiston Riikka Puhakka on tutkinut luonnon merkitystä vapaa-ajan asumiselle sekä mökkeilyn merkitystä nuorten luonnon virkistyskäytölle (Pitkänen ym., 2011; Pitkänen ym., 2014).

Vapaa-ajan asumisen tutkimuksen uudet suunnat

Tutkijoiden kiinnostus vapaa-ajan asumiseen on lisääntynyt voimakkaasti viimeisten vuosien aikana. Kiinnostuksen kasvuun on vaikuttanut koronapandemia, johon liittyvät liikkumis- ja matkustusrajoitukset sekä etätyömahdollisuuksien yleistyminen ovat lisänneet vapaa-ajan asumisen suosiota. Matkailututkimus -lehden artikkelissa Pitkänen ja muut

(2020) tarkastelivat vapaa-ajan asuntojen käyttöä pandemian aikana eri puolilla maailma: Suomessa, Ruotsissa, Italiassa, Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa, Venäjällä, Australiassa ja Uudessa Seelannissa. Tutkijat havaitsivat koronapandemian tuoneen vapaa-ajan asuntojen käyttöön ja vapaa-ajan asuntoihin liitettyihin merkityksiin yhteneviä piirteitä. Ihmiset eri puolilla maailmaa etsivät vapaa-ajan asunnoilta pakopaikkaa ja turvallisuutta ja vapaa-ajan asuntojen suosio oli huipussaan.

Pandemian myötä mökkitutkimus on Suomessa vahvistunut ja laajentunut. Vapaa-ajan asumisen sijaan tutkijoiden kiinnostuksen kohteena on enenevissä määrin ollut ilmiön kytkeytyminen liikkumiseen, liikkuviin elämäntapoihin ja asumisen monipaikkaisuuteen. Monipaikkaisuus-käsite oli esillä jo 2010-luvun taitteessa Savonlinnan vapaa-ajan asumisen hankkeissa (esim. Pitkänen, 2013) ja Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran vuonna 2011 ilmestyneessä katsauksessa, jossa selvitettiin asumiseen, vapaa-aikaan ja työhön liittyvää monipaikkaisuutta ja ennakoitiin ilmiön kehitystä (Haukkala, 2011). Varsinaisesti monipaikkaisuutta on kuitenkin tutkittu ja käsitettä käytetty enemmän vasta 2010-luvun puolivälistä lähtien. Pontimena tähän toimi muun muassa käsitteen esille nostaminen maaseutu- ja saaristopolitiikan strategioissa, julkaisuissa ja rahoitetuissa hankkeissa.

Esimerkkinä voidaan mainita Maaseutupolitiikan neuvoston vuosina 2017–2019 rahoittama hanke, jossa taustaksi sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistukselle selvitettiin monipaikkaisuuden vaikutuksia maaseudun terveyspalveluiden käyttöön. Tutkimuksessa havaittiin terveyspalvelujen kysynnässä varsin merkittäviä kausittaisia poikkeamia (Parhiala ym., 2020). Samassa hankkeessa Pitkänen ja Strandell (2018) tutkivat maaseudun monipaikkaisen asumisen muotoja ja nostivat vapaa-ajan asumisen merkittäväksi monipaikkaisuuden muodoksi Suomessa. Tutkimuksen tuloksena esitetty motiiveihin pohjautuva typologia on vaikuttanut monipaikkaisuuden ymmärrykseen Suomessa laajana ilmiönä, joka koskettaa niin työelämää, vapaa-aikaa, sosiaalisia suhteita, omistamista kuin pakotettua monipaikkaisuutta. Typologiaa on hyödynnetty lähtökohtana erilaisissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa ja jatkotutkimuksissa (esim. Lehtonen ym., 2023; Kattilakoski ym., 2022; Rannanpää ym., 2022). Vaikka monipaikkaisuus ymmärretään laajasti, suurelta osin viime vuosien monipaikkaisuuden tutkimuksessa ja kehittämisessä kyse on kuitenkin ollut vapaa-ajan asumisen tutkimuksesta. Vapaa-ajan asumista voidaan pitää volyymiltaan merkittävimpänä säännöllisenä monipaikkaisuuden muotona ja ilmiöstä on muihin monipaikkaisuuden muotoihin verrattuna saatavilla hyvin monipuolisesti ja kattavasti erilaisia tilasto-, rekisteri- ja tietoaineistoja. Tutkijat ovat viime vuosina mallintaneet vapaa-ajan asumisen vaikutusta aluerakenteeseen ja väestödynamiikkaan osoittaen vapaa-ajan asumisen huomioimisen muuttavan merkittävällä tavalla kuvaa Suomen eri alueilla tosiasiallisesti aikaansa viettävän väestön määrästä (Adamiak ym., 2017; Lehtonen ym., 2020; Rannanpää ym., 2022). Vapaa-ajan asumisen tutkimuksessa on viime vuosina Suomessa sovellettu myös enenevissä määrin mobiilidataan tai sähkökulutukseen, pohjautuvia menetelmiä, joilla on pyritty tarkentamaan kuvaa vapaa-ajan asuntojen todellisesta käytöstä ja sen kausivaihtelusta (Rannanpää ym., 2022; Raun ym., 2023; Willberg ym. 2021).

Monipaikkaisuutta on Suomessa analysoitu ja tarkasteltu erityisesti maaseudun, kuntien, väestön sekä alue- ja yhdyskuntarakenteen kehityksen näkökulmasta. Matkailututkimus-lehden julkaisuissa on rajauduttu vapaa-ajan asumisen ja mökkimatkailun tarkasteluun ja toisaalta esille on nostettu vapaa-ajan asumiseen kytkeytyvä etätyömatkailu. Ennen koronapandemiaa ilmestyneessä Matkailututkimus-lehden artikkelissaan Strandell ja muut (2020) pohtivat miten kaksi globaalia megatrendiä - kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen - vaikuttavat vapaa-ajan asumisen suosioon ja esittivät skenaarioita vapaa-ajan asumisen tulevaisuudesta Suomessa aina vuoteen 2040. Tutkimuksessa ennakoitiin molempien megatrendien lisäävän tulevaisuudessa vapaa-ajan asuntojen käyttöä, joskin maltillisesti vain muutaman prosentin tasolla. Maltillisen kasvun sijaan pandemia lisäsi vapaa-ajan asuntojen käyttöä huomattavasti. Vuonna 2020 toteutetussa mökkibarometrissa mitattiin kaikkien aikojen korkein vapaa-ajan asuntojen käyttöaste, jossa oli kasvua edelliseen barometriin jopa noin 30 % (Voutilainen ym., 2021). Mökkimatkailun merkityksen kasvu ja kehittämistarpeet on huomioitu myös pandemian aikaisessa kotimaanmatkailun nykytilaa ja potentiaalia selvittäneessä tutkimuksessa (Honkanen ym., 2021). Raportissa nostetaan esille kasvava kiinnostus vapaa-ajan asumiseen ja vuokramökkeilyyn ja tarve kehittää palveluja erityisesti tämän matkailijasegmentin tarpeisiin.

Vapaa-ajan asumisen tutkijat Suomessa ja ulkomailla ovat viime vuosina korostaneet vapaa-ajan asumisen muuttuvaa roolia vapaa-ajan vieton, työn ja arjen ja maaseudun ja kaupungin välitilassa (Hannonen ym., arvioitavana; Pikner ym., 2023; Pitkänen ym., 2020). Sen lisäksi, että vapaa-ajan asunnoista tuli pandemian aikana pako- ja piilopaikkoja, etätyömahdollisuuksien paraneminen ja pidemmät oleskeluajat vapaa-ajan asunnoilla ovat tarkoittaneet, että vapaa-ajan asunnoista on tullut myös työn tekemisen paikkoja. Suomen yrittäjien työelämägallupin mukaan 26 % etätöistä tehneistä suomalaisista oli tehnyt etätöitä mökiltä käsin ja mökkien suosio etätyöpaikkana on pandemian hellitettyä jopa kasvanut (Suomen yrittäjät & Kantar, 2023). Etätyöskentely mökeillä on näkynyt sekä omistajien että vuokralaisten keskuudessa. Suomessa onkin alettu puhua uudesta matkailuilmiöstä, etätyömatkailusta, jolla tarkoitetaan työnteon yhdistämistä matkailulliseen elämäntapaan (Rantala, 2020). Kansainvälisessä tutkimuksessa käytetään termiä diginomadismi (digital nomads), jonka on havaittu olevan kasvussa oleva elämäntapa- ja matkailuilmiö. Hannosen (2020a) mukaan diginomadit ovat liikkuvaa elämäntapaa viettäviä henkilöitä, joiden työ on usein paikasta riippumatonta asiantuntijatyötä ja mahdollistaa näin työnteon yhdistämisen matkailulliseen elämäntapaan. Suomalaista etätyömatkailua voidaan pitää diginomadismin yhtenä muotona (Hannonen, 2022). Etätyömatkailu (englanninkielisissä kirjoituksissa vastaava termi on workcation) alkoi kehittyä, kun pandemian tuomien kansainvälisen matkailun rajoitusten aikana osa työssäkävijöistä, joille etätyö oli mahdollista, alkoi matkustaa kansallisesti ja kansainvälisesti sallittuihin kohteisiin. Ebookersin teettämän Etätyömatkailu 2021 -tutkimuksen mukaan jopa 93 % etätöitä tekevistä suomalaisista on kiinnostunut etätyömatkailusta (Ebookers, 2021). Joka kymmenes suomalainen kertoo jo tehneensä etätyömatkan ja 55 % etätyömatkan tehneistä kertoi majoittuneensa mökillä.

Arjen ja vapaa-ajan välisen rajan hämärtyminen vapaa-ajan asunnoilla ei ole mikään uusi ilmiö ja työn ja etätyön tuloa vapaa-ajan asunnoille on ennakoitu mökkitutkimuksissa yli 50 vuoden ajan. Jo 1960-luvulla Vuori (1968) ennusti kaupunkielämän mukavuuksien ja teknologioiden väistämättä tunkeutuvan myös vapaa-ajan asunnoille, joskin Vuoren 1960-luvun kyselytutkimuksen vastaajista suurin osa piti ajatusta puhelimesta vapaa-ajan asunnolla kiusallisena. Etätyöhalukkuutta vapaa-ajan asunnolla mitattiin 2000-luvun taitteessa Pitkäsen ja Kokin (2004) tutkimuksessa, jossa noin 70 % vastaajista ilmoitti olevansa haluton tekemään töitä mökiltä käsin. Vuonna 2009 ilmestyneessä Matkailututkimus-lehden artikkelissa Peltola ja Pitkänen (2009) pohtivat kesämökin ja teknologian yhdistämistä. Silloinkin töiden tekeminen vapaa-ajan asunnolla koettiin mökkeilyn päämäärän vastaisena ja työnteon ja etätyöinfrastruktuurin nähtiin lähes pilaavan mökkikokemuksen. Hirvosen ja Puustisen (2008) samalta ajalta peräisin olevassa kyselytutkimuksessa noin 70 % vastaajista kertoi, ettei halua mökilleen nettiyhteyttä. Mökkien muutos lomanviettopaikasta etätyön ja monipaikkaisen arjen tukikohdaksi on tapahtunut pääosin aivan viime vuosina. Kattilakoski ym. (2022) kiteyttävät tutkimuksessaan, että korona-aika on mahdollistanut ensimmäistä kertaa laajassa mittakaavassa etätyöskentelyn kokeilemisen vapaa-ajan asunnoilta käsin. Kokemuksiin on oltu niin tyytyväisiä, että suurin osa haluaa tulevaisuudessa jatkaa etätyöskentelyä mökillä.

Myös toisella viime vuosien suurista globaaleista tapahtumista, Venäjän hyökkäyssodalla Ukrainaan, on ollut vaikutusta vapaa-ajan asumiseen liittyvään tutkimukseen. Erityisesti tämä on näkynyt venäläisistä vapaa-ajan asukkaista käydyssä keskustelussa, joka on historiallisestikin ollut varsin vilkasta ja erilaisten pelkojen värittämää (Pitkänen, 2011a). Hannonen (2016) havaitsi väitöskirjatutkimuksessaan, että yhteiskunnallisella keskustelulla on ollut heikko yhteys ilmiön todellisiin piirteisiin (myös Hannonen ym., 2016). Sittemmin Hannonen (2020b) on tutkinut myös Suomen eduskunnassa käytyä keskustelua venäläisten kiinteistökaupoista. Turvallisuusnäkökulmat ovat korostuneet keskustelussa vuonna 2014 tapahtuneen Krimin konfliktin jälkeen ja venäläisten kiinteistöjä on pidetty potentiaalisina hybridisodan ja rahanpesun välineinä. Venäläisten kiinteistöjen sijainti Suomen strategisten kohteiden läheisyydessä on herättänyt erityistä huolta. Nämä tapaukset ja keskustelut johtivat vuonna 2020 voimaan astuneeseen lakimuutokseen, jonka mukaan muun kuin EU- ja ETA-alueiden kansalaisen ostaman kiinteistön sijainti täytyy tarkistaa suhteessa strategisten kohteiden ja alueiden läheisyyteen ja puolustusministeriön on hyväksyttävä erikseen jokainen kauppa (Hannonen 2020b). Hannosen (2020b) tutkimuksen mukaan turvallisuuskeskustelut Suomen mediassa ja eduskunnassa huolestuttavat venäläisiä vapaa-ajan asukkaita, jotka toivovat, ettei heidän vapaa-ajan asuntonsa läheisyydessä ole strategisia kohteita. Venäläisten kiinteistökaupat ovat merkittävästi vähentyneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Pandemian ja Ukrainan sodan myötä myös kiristynyt viisumipolitiikka ja rajanylittämiseen liittyvät rajoitukset ovat vähentäneet venäläisten kiinteistökauppoja ja mahdollisuuksia käyttää vapaa-ajan asuntoa Suomessa. Pandemian aikana viisumihakemusten keskittyminen ja rajanylitysrajoitukset eivät sallineet venäläisten kiinteistönomistajien tuloa Suomeen. Rajanylitysrajoitus kiinteistön-

omistajille poistettiin syksyllä 2020 (Pitkänen ym., 2020), mutta rajoituksia on sittemmin jälleen lisätty. Vuodesta 2022 lähtien kiinteistönomistus ei ole ollut riittävä syy vierailulle Suomeen, vaan vierailua on pitänyt perustella esimerkiksi kiinteistön vaatimilla korjauksilla ja tuolloinkin vierailu on sallittu vain yhdelle omistajista. Sanktioiden myötä syksystä 2023 lähtien venäläisellä rekisterikilvellä ei ole voinut ylittää rajaa, mikä rajoittaa maahantuloa ja mökkivierailuja. Viime vuosina kiinteistöjä Suomesta ovatkin ostaneet erityisesti muualta EU-alueelta tulevat ostajat, jopa siinä määrin että ulkomaan kansalaiset tekevät kiinteistökauppoja enemmän kuin koskaan aiemmin (Maanmittauslaitos, 2022).

Vapaa-ajan asumiseen liittyvät tutkimusteemat ovat viime vuosina moninaistuneet ja vapaa-ajan asumisen tutkimuksesta ovat kiinnostuneet yhä useamman tieteenalan edustajat. Ekologiseen kestävyyteen liittyvät näkökulmat ovat nousseet taloudellisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin liittyvän tutkimuksen rinnalle. Valkonen (2022) on ympäristösosiologian teoksessaan Mökin kanssa ajattelu esittänyt, että mökkielämä ja siihen liittyvät oivallukset voivat parhaimmillaan toimia porttina kestävään arkeen. Saaristomerellä matkailutoimijoiden kestävyyskäsityksiä tarkastelleen Renforsin (2021) tutkimuksessa ekologinen kestävyys ei vapaa-ajan asumisen vaikutusten yhteydessä noussut kuitenkaan erityisesti esille. Myös suoriin mökkeilyn ympäristövaikutuksiin on kiinnitetty huomiota, kuten tutkimuksessa rantojen ruoppauksen vaikutuksesta merelliseen luonnon monimuotoisuuteen (Virtanen ym., 2023). Biodiversiteettivaikutusten ohella viime vuosina tutkijoita ovat kiinnostaneet mökkeilyn ilmastovaikutukset (Pitkänen ym., 2022). Adien ja Hallin (2023) toimittaman vapaa-ajan asuminen ja ilmastonmuutos -kokoomateoksen artikkelissa Pitkänen ja Rantanen (2023) tarkastelivat Suomessa käytyä julkista keskustelua mökkeilyn ja ilmastonmuutoksen välisestä suhteesta havaiten, että vapaa-ajan asumisen mahdollisiin negatiivisiin ilmastovaikutuksiin on kiinnitetty toistaiseksi varsin vähän huomiota ja tutkimuksessa painopiste on ollut ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumisessa. Suomen ympäristökeskuksen tutkimushankkeessa selvitettiin ensimmäistä kertaa kattavasti vapaa-ajan asumisen valtakunnalliset kulutusperäiset ilmastopäästöt, eli hiilijalanjälki, ja esitetty keinoja hiilijalanjäljen pienentämiseen. Tutkimuksen mukaan Suomen mökkeilyn hiilijalanjälki on 1,2 miljoonaa ja yhden mökin 2,3 hiilidioksidiekvivalenttitonnia (t CO_2-ekv.). Mökkeilyn osuus yhden mökkeilevän suomalaisen hiilijalanjäljestä on noin 7,5 % (Niemistö ym., 2024).

Suomessa on viime vuosina julkaistu useita vapaa-ajan asumisen terveys- ja hyvinvointivaikutuksiin liittyviä tutkimuksia. Teema on nostettu alun perin esille Matkailututkimus-lehdessä vuonna 2015 ilmestyneessä Åkerlundin ym. (2015) artikkelissa, jossa peräänkuulutettiin tutkimusta vapaa-ajan asumisen, liikkuvan elämäntavan sekä terveyden ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä. Tähän tutkimusaukkoon ovat sittemmin pyrkineet vastaamaan Pitkänen, Lehtimäki ja Puhakka (2020), jotka esittävät tutkimuksessaan vapaa-ajan asumisella olevan merkittäviä kansanterveydellisiä vaikutuksia erityisesti ikääntyvän ja kaupungistuvan väestön terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäjänä. Saarenpään ym. (2021) tutkimuksessa, jossa selvitettiin vapaa-ajan asukkaiden suolistomikrobistoa, ei sen

sijaan löydetty mökkeilijöiltä enemmän terveyteen vaikuttavia hyviä suolistomikrobeja kuin kontrolliryhmältä.

Näiden lisäksi mökkitutkimukseen on viime vuosina osallistuttu ainakin arkkitehtuurin (Häkkänen ym., 2022; Maununaho & Lilius, 2021), kulttuurintutkimuksen (Frykman, 2020), hallintotieteiden (Rinne-Koski, 2021), hoivapalveluiden ja terveydenhoidon (Kattilakoski ym., 2022; Parhiala ym., 2020) ja nuorisotutkimuksen (Poikolainen, 2022) näkökulmista. Tutkijoiden lisäksi vapaa-ajan asumista on tarkasteltu paljon eri alojen opinnäytetöissä sekä tutkimus- ja kehittämisorganisaatioiden ja konsulttien raporteissa. Viime vuosina eri ministeriöiden tilaamana on selvitetty esimerkiksi kaksoiskuntalaisuutta (Valtiovarainministeriö, 2018), paikkariippumatonta työtä (Määttä, 2020), monipaikkaisuuden merkitystä työvoiman alueelliseen liikkuvuuteen (Alasalmi ym., 2020), kuntien verotulorahoituksen kehittämistarpeita monipaikkaisuuden näkökulmasta (Viherkenttä, 2021), monipaikkaisuuden nykytilaa ja sen ekologista, taloudellista ja kulttuurista kestävyyttä (Rannanpää ym., 2022), kotimaanmatkailun nykytilaa ja potentiaalia (Honkanen ym., 2021) ja monipaikkaisuuden vaikutuksia kuntatalouteen (Lehtonen ym., 2023).

Johtopäätökset

Vapaa-ajan asumisen tutkimuksella on Suomessa pitkät perinteet. Mökkeilyä on tutkittu, tilastoitu ja rekisteröity kauan ja meillä on maailmankin mittakaavassa käytettävissä varsin ainutlaatuisia vapaa-ajan asumiseen liittyviä tietoaineistoja, kuten vuodesta 2003 toteutettu mökkibarometri ja paikkatietopohjaista tietoa rakennuskannasta ja vapaa-ajan asuntojen omistajien asuinpaikoista. Varsin suuri osa Suomen vapaa-ajan asumiseen liittyvästä tutkimuksesta on tehty erilaisissa kehittämis- ja selvityshankkeissa, joita on rahoitettu muun muassa ministeriöiden toimesta sekä EU:n aluekehitystuilla. Hankkeista on julkaistu paljon erilaisia kehittämisraportteja ja merkittävä osa tästä vapaa-ajan asumisen tutkimuksesta ei ole päätynyt koskaan tutkimusartikkeleiksi kotimaisiin tai kansainvälisiin tieteellisiin julkaisuihin. Verrattuna erityisesti muihin Pohjoismaihin, suomalaiset tutkijat ovatkin julkaisseet vähän kansainvälisissä julkaisusarjoissa ja englannin kielellä. Vaikka kansainvälinen julkaiseminen on yleistynyt, myös viime vuosina suurin osa vapaa-ajan asumisen tutkimukseen liittyvistä julkaisuista on ollut suomenkielisiä.

Kuten katsauksestamme käy ilmi, monitieteisellä matkailututkimuksella on ollut suuri merkitys vapaa-ajan asumisen tutkimuksen kehitykseen Suomessa. Monet keskeisistä tutkijoista ja tutkimusryhmistä ovat toimineet tavalla tai toisella matkailututkimuksen parissa. Matkailututkimuksen tutkimusperinteiden, verkostojen ja julkaisukanavien, kuten Matkailututkimus-lehden, suojissa vapaa-ajan asumiseen liittyvä tutkimus on paitsi kehittynyt myös ponnistanut osaksi kansainvälistä second home -tutkimusperinnettä. Vapaa-ajan asumiseen liittyviä suomalaisia tutkimuksia on julkaistu ensimmäistä kertaa kansainvälisesti laajemmin nimenomaan matkailututkimuksen julkaisusarjoissa ja kokoomateoksissa.

Toinen merkittävä tieteenala vapaa-ajan asumisen tutkimuksen kehitykselle on ollut monitieteinen maaseututututkimus, jonka parissa aihetta tutkitaan tällä hetkellä eniten.

Muun muassa Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin tutkijat ovat viime vuosina julkaisseet tutkimusartikkeleja liittyen erityisesti vapaa-ajan asumisen hallintaan ja monipaikkaisten asukkaiden osallisuuteen mökkikunnissa (Rantanen, 2021; Rantanen & Czarnecki, 2023). Myös Itä-Suomen yliopistossa ja Luonnonvarakeskuksessa on viime vuosina toteutettu useita tutkimuksia liittyen esimerkiksi monipaikkaisuuden kunta- ja aluevaikutuksiin (Kattilakoski, 2022; Lehtonen ym., 2020; Vihinen, 2022). Suomen ympäristökeskuksessa on puolestaan viime vuosina tutkittu monipaikkaisuutta osana yhdyskunta- ja aluerakenteita, asumisen preferenssejä ja kestävyyttä sekä vapaa-ajan asumisen ympäristövaikutuksia (Pitkänen ym., 2022; Rehunen ym., 2022; Strandell ym., 2020; Virtanen ym., 2023).

Viime vuosina vapaa-ajan asumisen tutkimuskenttä on laajentunut ja moninaistunut. Monien vapaa-ajan asumisen tutkijoiden kiinnostus on laajentunut käsittelemään elämäntapaliikkuvuutta, monipaikkaisuutta ja monipaikkaista asumista, tilapäistä asuntojen vuoraamista sekä etätyömatkailua ja diginomadismia. Näillä käsitteillä on pyritty reflektoimaan vapaa-ajan asumisen muuttuneita merkityksiä ja roolia niin ihmisten elämän, liikkuvuuden kuin paikkojen ja alueiden näkökulmasta. Tutkimuskentän moninaistuminen kertoo yhä laajemmasta vapaa-ajan ja monipaikkaiseen asumiseen kohdistetusta kiinnostuksesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Uusien tutkijoiden ja tieteenalojen myötä vapaa-ajan asumisen tutkimukseen on tullut uusia näkökulmia. Kysymykseksi jää, onko kyse vain tilapäisestä - koronapandemian ja lisääntyneen etätyön mukanaan tuomasta - ilmiöstä vai vakiinnuttaako vapaa-ajan asumisen tutkimus paikkansa myös näiden uusien tieteenalojen tutkimuskohteena.

Matkailututkimus on viime vuosina menettänyt merkitystään vapaa-ajan asumisen tutkimuksen kotipesänä. Verrattuna maaseutu- ja aluetutkimukseen matkailututkimuksen puolella ei tällä hetkellä juurikaan tutkita vapaa-ajan asumista Suomessa. Matkailututkimuksen vähenevä merkitys on havaittavissa myös kansainvälisessä second home -tutkimuksessa, jossa perinteisten vapaa-ajan asumisen tutkijoiden ja tutkimuskohteiden rinnalle on tullut uusia tieteenaloja, tutkijoita ja kohdemaita (Hannonen ym. arvioitavana). Vapaa-ajan asumisen kytkeminen tilapäiseen asuntojen vuokraamiseen ja yhteiskäyttöön kansainvälisessä tutkimuksessa korostaa vapaa-ajan asumista massaturismin osana. Toisaalta vapaa-ajan asumisen asema on vahvistunut asumisen tutkimuksessa, jossa vapaa-ajan asuntoja käsitellään erillisenä kiinteistöluokkana. Vapaa-ajan asumista tarkastellaan maailmalla siten yhä enemmän asumisen investointien ja matkailun yritystoiminnan näkökulmista. Nousevia teemoja kansainvälisesti ovat lisäksi olleet vapaa-ajan asumisen muuttuvat merkitykset ja suhde paikallisyhteisöihin, kestävyysvaikutukset sekä uudenlaisten digitaalisten aineistojen mahdollisuudet tutkimuksessa (Hannonen ym., arvioitavana).

Vapaa-ajan asuminen liittyy moniin merkittäviin yhteiskunnallisiin muutostrendeihin ja tieteenalojen keskusteluihin myös Suomessa. Katsauksemme perusteella ajankohtaisia vapaa-ajan asumiseen liittyviä kysymyksiä, joissa erityisesti monitieteisellä matkailututkimuksella olisi annettavaa, ovat esimerkiksi mökkien vuokraus ja jakamistalouden merkitys vapaa-ajan asumisessa, uudenlaiset palvelutarpeet sekä vapaa-ajan asumisen kokonaiskestävyys. Myös aiemmat tutkimusteemat kaipaisivat päivitystä. Miltä näyttäisivät esimerkik-

si Strandellin ym. (2020) tutkimuksessaan esittämät vapaa-ajan asumisen skenaariot, jos huomioidaan koronapandemian mukanaan tuomat muutokset vapaa-ajan asuntojen käyttöön? Pandemian ja Ukrainan sodan vaikutuksista venäläisten vapaa-ajan asumiseen on niin ikään kirjoitettu vähän ja vielä vähemmälle huomiolle on jäänyt, että samaan aikaan erityisesti muissa EU-maissa asuvien kiinteistönostot Suomesta ovat lisääntyneet voimakkaasti.

Etätyömatkailu on ollut nouseva teema suomalaisen matkailututkimuksen parissa ja yhdistyy luontevasti myös mökkimatkailuun. Diginomadismin yksi kansainvälisesti keskeisimmistä tutkijoista on tällä hetkellä toinen meistä katsauksen kirjoittajista eli Olga Hannonen. Hannonen (yhdessä Pitkäsen kanssa) toimittaa parhaillaan aiheesta teemanumeroa matkailumaantieteen Tourism Geographies -lehteen. Toinen meistä kirjoittajista (Kati Pitkänen) on viime vuosina vastaavasti ollut vahvasti mukana kotimaisessa monipaikkaisuustutkimuksessa ja -hankkeissa. Merkille pantavaa on ollut, että diginomadismista ja monipaikkaisuudesta käytävään keskusteluun, joka yhdistää tällä hetkellä useita muita tieteenaloja ei juurikaan ole matkailututkimuksen puolelta osallistuttu. Muiden alojen keskusteluista viimeaikaisia esimerkkejä ovat Suomessa kaupunkitutkimukseen ja yhdyskuntasuunnitteluun fokusoituneen Yhdyskuntasuunnittelu-lehden vuonna 2022 ilmestynyt monipaikkaisuus-teemanumero (Vihinen 2022) sekä Tulevaisuuden tutkimuksen seuran Futura-lehden tulossa oleva monipaikkaisuuden moninaisuus -teemainen numero vuonna 2024. Olisiko myös Matkailututkimus-lehdessä paikkaa teemanumerolle, jolla heräteltäisiin tutkijoita pohtimaan moninaisia liikkuvuuden, monipaikkaisuuden sekä työn ja vapaa-ajan yhteyksiä?

Kiitokset

Haluamme kiittää juhlanumeron toimittajia ja artikkelin arvioijia kommenteista, jotka auttoivat parantamaan käsikirjoitusta. Artikkeli on kirjoitettu osana Suomen akatemian rahoittamaa hanketta (349984).

Lähteet

Adamiak, C., Pitkänen, K., & Lehtonen, O. (2017). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. GeoJournal, 82, 1035-1050. https://doi.org/10.1007/s10708-016-9727-x

Adie, B.A. & Hall, C.M. (2023). Second Homes and Climate Change (s. 56-72). Routledge.

Aho, S & Ilola, H. (2006). Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. (Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6.) Lapin yliopisto.

Aho, S. & Ilola, H. (2008). Kahden kunnan asukkaat – lisää osallisuutta? (Lapin yliopiston Matkailun ja liiketoiminnan tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 1.) Lapin yliopisto.

Alasalmi, J., Busk, H., Holappa, V., Huovari, J., Härmälä, V., Kotavaara, O., Lehtonen, O., Muilu, T., Vihinen, H. & Rusanen, J. (2020). Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:12.) [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-928-8

Artell, J. (2014). Lots of value? A spatial hedonic approach to water quality valuation. Journal of Environmental Planning and Management, 57(6), 862–882. https://doi.org/10.1080/09640568.2013.772504

Czarnecki, A. & Sireni, M. (2018). Vapaa-ajan asumisen taloudellinen merkitys maaseutukuntien pysyville asukkaille. Maaseudun uusi aika, 26(1), 5–18.

Czarnecki, A., Sireni, M., & Dacko, M. (2021). Second-home owners as consumers of local food. International Journal of Consumer Studies, 45(2), 175-187. https://doi.org/10.1111/ijcs.12610

Coppock, T. (1977). Second homes: Curse or blessing? Pergamon Press.

Ebookers (2021). Tutkimus: Onko etätyömatkabuumi rantautumassa Suomeen? Etätöitä tekevistä jopa 93 % on kiinnostunut etätyömatkailusta. Tiedote. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: https://news.cision.com/fi/ebookers/r/tutkimus--onko-etatyomatkabuumi-rantautumassa-suomeen--etatoita-tekevista-jopa-93---on-kiinnostunut-,c3326068

Frykman, J. (2020). Kesämökin periminen: Affekteja ja intensiteettejä. Teoksessa Rinne, J., Kajander. A. & Haanpää, R. (toim.) Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa (s. 145–163). Ethnos ry.

Gallent, N., Mace, A. & Tewdwr-Jones, M. (2005). Second Homes: European perspectives and UK policies. Ashgate.

Granö, O., Roto, M. & Laurila, L. (1999). Environment and land use in the shore zone of the coast of Finland. (Turun yliopiston Maantieteen laitoksen julkaisuja, no. 160.)

Halseth, G. (1998). Cottage Country in Transition: A social geography of change and contention in the rural-recreational countryside. McGill-Queen's University Press.

Hall, C. M. & Müller, D. K. (2004). Tourism, Mobility and Second Homes: Between elite landscape and common ground. Channel View Publications.

Hannonen, O. (2016). Peace and quiet beyond the border: the trans-border mobility of Russian second home owners in Finland. (Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 118.) Juvenes Print. Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2099-7

Hannonen, O. (2020a). In search of a digital nomad: defining the phenomenon. Information Technology and Tourism, 22, 335-353. https://doi.org/10.1007/s40558-020-00177-z

Hannonen, O. (2020b). Strategic objective? Contemporary discourse on Russian second home ownership in Finland. Teoksessa Lundmark, L., Carson, D. & Eimermann, M. (toim.), Dipping in to the North – Living, Working and Travelling in Sparsely Populated Areas (s. 311–332). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-981-15-6623-3_16

Hannonen, O. (2022). Towards an Understanding of Digital Nomadic Mobilities. Transfers, 12(3), 115-126. https://doi.org/10.3167/TRANS.2022.120310

Hannonen, O., Åkerlund, U. & Pitkänen, K. (in review). Recent developments in second home research: has the Covid-19 pandemic spurred a re-thinking of second home mobilities? Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism.

Hannonen, O., Lehtonen, O. & Toivakka, M. (2016). Confronting the social debate: a study of the distribution of Russian recreational properties in Eastern Finland. Norwegian Journal of Geography, 70(2), 95–111. https://doi.org/10.1080/00291951.2016.1154103

Haukkala, T. (2011) Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Sitran selvityksiä 54. Sitra.

Hiltunen, M. J. (2005). Liikkuminen mökille. Teoksessa Pitkänen, K. & Kokki R (toim.), Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten vapaa-ajan asumiseen Järvi-Suomessa (s. 60–87). (University of Joensuu, Savonlinna Institute for Regional Development and Research, Publications 11).

Hiltunen, M. J. (2007). Environmental impacts of rural second home tourism – case Lake District in Finland. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 7(3), 243–265. https://doi.org/10.1080/15022250701312335

Hiltunen, M. J., Pitkänen, K., Vepsäläinen, M., & Hall, C. M. (2016). Second home tourism in Finland: Current trends and eco-social impacts. Teoksessa Roca, Z. (ed.), Second Home Tourism in Europe (s. 165–198). Routledge.

Hiltunen, M. J., & Rehunen, A. (2014). Second home mobility in Finland: Patterns, practices and relations of leisure oriented mobile lifestyle. Fennia, 192(1), 1–22.

Hirvonen, P. & Puustinen, S. (2008). Vapaa-ajan asumisen uudet tuulet. Suomalaisten näkemyksiä vapaa-ajan asumisesta. (Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 94). Teknillinen korkeakoulu.

Honkanen, A., Sammalkangas, J. & Satokangas, P. (2021). Kotimaanmatkailun nykytila ja potentiaali – selvitys kohderyhmistä ja kehittämistoimista. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021: 14). Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-631-4

Huhtala, A., & Lankia, T. (2012). Valuation of trips to second homes: do environmental attributes matter? Journal of Environmental Planning and Management, 55(6), 733–752. https://doi.org/10.1080/09640568.2011.626523

Häkkänen, L., Ilgın, H. E., & Karjalainen, M. (2022). The current state of the Finnish cottage phenomenon: Perspectives of experts. Buildings, 12(3), 260.

Hämäläinen, V. (1983). Karjalan Kannaksen Venäläinen kesäasutuskysymys maamme itsenäisyyden kaudella. Tampereen Yliopisto.

Ilola, H., Edelheim, J. & Müller, I. (2015). Seppo Aho in memoriam. Matkailututkimus 11(2), 147–148.

Jokinen, A. (2004). Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla. Acta Universitatis Tamperensis, 1045. Saatavissa: https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67434

Julkunen, E. & Kuusamo, A. (1983). Elämää suomalaismetsissä: Kesämökin semiotiikka. Näköpiiri, 13–14, 18–19.

Järviluoma, J., & Saarinen, J. (2022). Pekka Kauppila – Matkailun aluekehitysvaikutusten asiantuntija. Matkailututkimus, 18(1), 89–91. https://doi.org/10.33351/mt.111980

Kattilakoski, M., Pitkänen, K. & Saukkonen, P. (2022). Monipaikkainen Pohjois-Karjala: Monipaikkaisen työn, kansalaistoiminnan ja hoivan muodot ja kehittämistarpeet. (Spatia raportteja 4/2022). Itä-Suomen yliopisto). Saatavissa: https://erepo.uef.fi/handle/123456789/28589

Kauppila, P. (2007). Tilastokeskuksen kesämökkitilasto: Matkailukeskusnäkökulma. Matkailututkimus, 3(1), 94–108.

Kauppila, P. (2008). Missä asuvat Levin ja Rukan mökkirakennusten omistajat? Maanteeellisestä jakautumisesta etäisyysmalleihin. Matkailututkimus, 4(2), 25–48.

Kotilainen, H. (1998). Ulkokuntalaiset mökkiläiset kuntien taloudessa. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2/1998). Saaristoasiain neuvottelukunta.

Kuusisto, E. & Leppänen, J. (2018). Saaristopolitiikan historiikki 1949–2018. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: https://valtioneuvosto.fi/documents/1410837/15007239/MMM-%23258975-v1-Saaristohistoriikki_2018.pdf/38656aaa-fd56-e87c-c306-6f91d4ce-a81b/MMM-%23258975-v1-Saaristohistoriikki_2018.pdf

Lehtonen, O., Huovari, J., Kujala, P., Saukkonen, P., Vaahtoniemi, S., & Vartiainen, N. (2023). Monipaikkaisuuden vaikutukset kuntatalouteen: Monimenetelmällinen tutkimus Manner-Suomen kunnista. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023: 27). Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-377-7

Lehtonen, O., Kotavaara, O., Muilu, T., Huovari, J., & Vihinen, H. (2020). Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. Terra 132(2), 69–84. https://doi.org/10.30677/terra.85022

Lipkina, O. (2013). Motives for Russian second home ownership in Finland. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 13(4), 299-316. https://doi.org/10.1080/15022250.2013.863039

Maanmittauslaitos (2022). Ulkomaalaisten ostamat kiinteistöt. [Viitattu: 7.12.2023]. Saatavissa:https://khr.maanmittauslaitos.fi/tilastopalvelu/rest/v2023.1/index.html?v=2023.1.0#

Maununaho, K., & Lilius, J. (2021). Kodin merkitykset ja ympäristösuhteet monipaikkaisessa arjessa. Yhdyskuntasuunnittelu, 59(4), 65–94.

Määttä, T. (2020). Suunta paikkariippumattomaan työhön ja entistä parempaan alueelliseen läsnäoloon: Selvityshenkilö Tytti Määtän loppuraportti. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:19). http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-515-7

Mökkibarometri (2016). Helsinki: FCG Finnish Consulting Group Oy & Maa- ja metsätalousministeriö: Saaristoasiain neuvottelukunta. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa:

https://mmm.fi/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000

Müller, D.K. (2007). Second Homes in the Nordic Countries: Between Common Heritage and Exclusive Commodity . Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 7(3), 193–201. https://doi.org/10.1080/15022250701300272

Müller, D.K. (2021). 20 years of Nordic second-home tourism research: a review and future research agenda. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 21(1), 91–101. https://doi.org/10.1080/15022250.2020.1823244

Müller, D.K. & Hall, C.M. (2018). Second home tourism: An Introduction. In Hall, C.M. & Müller, D.K. (eds.). The Routledge handbook of second home tourism and mobilities (pp. 3–14). Routledge.

Nieminen, M. (2003). Mökkibarometri. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja].) [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3046

Nieminen, M. (2010) Kesämökkibarometri 2009. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2010.) [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: https://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Kesamokkibarometri_2009_Julkaisu.pdf/67bab4e2-ce95-48bc-a2e4-206053f91123

Niemistö, J., Salo, M., Pitkänen, K., Strandell, A., Helonheimo, T. & Rehunen, A. (2024). Mökkeilyn hiilijalanjälki Suomessa. Hiilijalanjäljen koko, osatekijät ja niihin vaikuttaminen vapaa-ajan asumisessa. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2024:13. Maa- ja metsätalousministriö. Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-593-4

Parhiala, K., Pitkänen, K., Strandell, A., Rehunen, A., Suomela, A. (2020). Miten huomioida monipaikkainen elämä terveyspalvelujen järjestämisessä? (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.) [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://www.julkari.fi/handle/10024/139058

Peltola, T., & Pitkänen, K. (2009). Kesämökki teknologiamaisemana: Yhteiskuntatieteellisen teknologiatutkimuksen näkökulmia vapaa-ajan asumisen tutkimukseen. Matkailututkimus, 5(1), 25–41.

Pikner, T., Pitkänen, K., & Nugin, R. (2023). Emergent rural–urban relations in Covid-19 disturbances: Multi-locality affecting sustainability of rural change. Sociologia Ruralis, 63(3), 564–587. https://doi.org/10.1111/soru.12421

Pitkänen, K. (2008). Second-home landscape: The meaning (s) of landscape for second-home tourism in Finnish Lakeland. Tourism Geographies, 10(2), 169–192. https://doi.org/10.1080/14616680802000014

Pitkänen, K. (2011a). Contested Cottage Landscapes: Host Perspective to the Increase of Foreign Second Home Ownership in Finland 1990–2008. Fennia, 189, 43–59.

Pitkänen, K. (2011b). Mökkimaisema Muutoksessa. Kulttuurimaantieteellinen näkökulma mökkeilyyn. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 31. Publications of the University of Eastern Finland. Juvenes Print.

Pitkänen, K. (2013). Vapaa-ajan asumisen muutos nostaa esille tarpeen tarkastella asumisen monipaikkaisuutta. Hyvinvointikatsaus, 2–6. Tilastokeskus.

Pitkänen, K., Hannonen, O., Toso, S., Gallent, N., Hamiduddin, I., Halseth, G., Hall, C.M., Müller, D.K., Treivish, A., Nefedova, T. (2020). Second Homes During Corona – Safe or Unsafe Haven and for Whom? Reflections from Researchers Around the World. Finnish Journal of Tourism Studies, 16(2), 20–39. https://doi.org/10.33351/mt.97559

Pitkänen, K. & Kokki, R. (2004). Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja n:o 11. Joensuun yliopisto, Savonlinna. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:952-458-701-7

Pitkänen, K., Lehtimäki, J., & Puhakka, R. (2020). How do rural second homes affect human health and well-being? Review of potential impacts. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17(18), 6748.

Pitkänen, K., Niemistö, J. & Strandell, A. (2022). Vapaa-ajan asumisen ilmastovaikutukset. In Rantanen, M. & Pihkala, T. (eds.). Aika lähteä mökille – Kestävän vapaa-ajan asumisen kehittäminen Etelä-Savossa, pp. 41–50. Raportteja 217. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://hdl.handle.net/10138/345152

Pitkänen, K., Puhakka, R., & Sawatzky, M. (2011). The role of nature in the place meanings and practices of cottage owners in northern environments. Norsk Geografisk Tidsskrift, 65(3), 175–187. https://doi.org/10.1080/00291951.2011.598236

Pitkänen, K., Puhakka, R., Semi, J., & Hall, C. M. (2014). Generation Y and second homes: Continuity and change in Finnish outdoor recreation. Tourism Review International, 18(3), 207–221. 10.3727/154427214X14101901317273

Pitkänen, K. & Rantanen, M. (2023). Climate-wise second home tourism: policy and media discourses on the climate impacts of second homes in Finland. Teoksessa Adie, B.A. & Hall, C.M. (toim.), Second Homes and Climate Change (s. 56–72). Routledge.

Pitkänen, K., Sireni, M., Rannikko, P., Tuulentie, S., & Hiltunen, M. J. (2017). Temporary mobilities regenerating rural places. Case studies from northern and eastern Finland. Journal of Rural and Community Development, 12(2–3).

Pitkänen, K. & Strandell, A. (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. Maaseudun uusi aika, 26(2–3), 6-23. http://www.mua-lehti.fi/suomalaisen-maaseudun-monipaikkaisen-asumisen-muodot-ja-tulevaisuuden-kehitys/

Pitkänen, K. & Tuulentie, S. (2014). Guest editors in special issue, with introduction: Paikallisia ja ulkopuolisia – vapaa-ajan asumisen maaseutu. Pääkirjoitus. Maaseudun uusi aika, 22(2), 3–4.

Pitkänen, K., & Vepsäläinen, M. (2008). Foreseeing the future of second home tourism. The case of Finnish media and policy discourse. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 8(1), 1–24. https://doi.org/10.1080/15022250701880729

Poikolainen, J. (2022). Between traditional lifestyle and late modern leisure: young second-home dwellers' perspectives on Finnish cottage culture, Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 22(2), 128–143. DOI: 10.1080/15022250.2022.2028673

Rannikko, P. (2008). Sivakan metsät avoimina ja suljettuina tiloina. Teoksessa Knuuttila, S., Rannikko, P. & Oksa, J. (toim.) Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä (s. 25–58). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1167.

Rannanpää, S., Antikainen, J., Aro, R., Huttunen, J., Hovi, S., Pitkänen, K., Strandell A., Nurmio, K. Rehunen, A., Vihinen, H., Lehtonen, O., Muilu, T., Weckroth, M. (2022). Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 9.) [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-150-6

Rantala, K. (2020). Etätyömatkailusta on tullut todellisuutta – vaihtelua kotitoimistolle haetaan rakkauden tai mieluisan vapaa-ajan vuoksi. Yle Uutiset. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: https://bit.ly/YLE-Hannonen

Rantanen, M. (2014). Modernisoituvat mökkeilytyylit. Paikallisten palveluympäristöjen muutosvoima. (Raportteja 123, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti). [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://hdl.handle.net/10138/229344

Rantanen, M. (2021). Monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden representaatiot yhteiskunnallisen muutoksen välineenä. Maaseututututkimus, 29, 131–163. https://doi.org/10.51807/maaseututututkimus.112890

Rantanen, M., & Czarnecki, A. (2023). Second-home owners as local developers: Roles and influencing factors. Journal of Rural Studies, 97, 560-572. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2023.01.002

Rantanen, M. & Hyyryläinen, T. (2012). Vapaa-ajan asukkaat paikallisia palveluympäristöjä muovaamassa. Maaseudun uusi aika, 2, 59–67.

Rantanen, M., Rouhiainen, V., Särkkä-Tirkkonen, M., & Väisänen, H. M. (2009). Eteläsavolaisten vapaa-ajan asukkaiden muuttuvat palvelutarpeet. (Raportteja 40. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.) [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://hdl.handle.net/10138/24746

Raun, J., Järv, O., Okkonen, P., Rantanen, M., Hyyryläinen, T., Ryynänen, T., & Toivonen, T. (2023). New avenues for second home tourism research using big data: prospects and challenges. Current Issues in Tourism, 26(6), 890–902. https://doi.org/10.1080/13683500.2022.2138282

Rehunen, A., Pitkänen, K., Strandell, A., & Nurmio, K. (2022). Monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden vaikutukset alue- ja yhdyskuntarakenteeseen. Yhdyskuntasuunnittelu, 59(4), 11–42. https://doi.org/10.33357/ys.115567

Renfors, S.M. (2021). Stakeholders' Perceptions of Sustainable Tourism Development in a Cold-Water Destination: the Case of the Finnish Archipelago. Tourism Planning & Development, 18(5), 510–528, https://doi.org/10.1080/21568316.2020.1816566

Rinne, J., Paloniemi, R., Tuulentie, S., & Kietäväinen, A. (2015). Participation of second-home users in local planning and decision-making–a study of three cottage-rich locations in Finland. Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events, 7(1), 98–114. https://doi.org/10.1080/19407963.2014.909818

Rinne-Koski, K. (2021). Monipaikkainen asukas kuntalaisena. Hallinnon tutkimus, 40(3), 203–217. https://doi.org/10.37450/ht.94969

Rytkönen, A. ja Kirkkari, A.M. (2010). Vapaa-ajan asumisen ekotehokkuus. Suomen Ympäristö 6/2010, Ympäristöministeriö. Edita Prima Oy. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://hdl.handle.net/10138/37982

Saarenpää, M., Roslund, M. I., Puhakka, R., Grönroos, M., Parajuli, A., Hui, N., Nurminen, N., Laitinen, O.H., Hyöty, H., Cinek, O., Sinkkonen, A. & ADELE Research Group. (2021). Do rural second homes shape commensal microbiota of urban dwellers? A pilot study among urban elderly in Finland. International journal of environmental research and public health, 18(7), 3742. https://doi.org/10.3390/ijerph18073742

Saaristoasiainneuvottelukunta & Efeko Oy (2006). Mökkiläiset kuntapalveluiden käyttäjinä. (Sisäasiainministeriön julkaisuja 24/2006), Helsinki.

Saaristoasiainneuvottelukunta & Suunnittelukeskus Oy (2006). Vapaa-ajan asukkaiden osallistuminen kuntien päätöksentekoon. (Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2006), Helsinki.

Strandell, A., & Hall, C. M. (2015). Impact of the residential environment on second home use in Finland – Testing the compensation hypothesis. Landscape and Urban Planning, 133, 12–23. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.09.011

Strandell, A., Pitkänen, K., & Rehunen, A. (2020). Miten kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen vaikuttavat vapaa-ajan asumisen suosioon? Matkailututkimus, 16(1), 74–92. https://doi.org/10.33351/mt.88575

Suomen yrittäjät ja Kantar (2023). Työelämägallup: Etätyön myönteiset kokemukset vahvistuvat - yhä useampi kaipaa etätöihin mökille [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: https://www.sttinfo.fi/tiedote/70041314/tyoelamagallup-etatyon-myonteiset-kokemukset-vahvistuvat-yha-useampi-kaipaa-etatoihin-mokille?publisherId=1624&lang=fi

Tilastokeskus (2023a). Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-6745. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 2.11.2023]. Saatavissa: https://stat.fi/tilasto/asas

Tilastokeskus (2023b). Suomen virallinen tilasto (SVT): Rakennukset ja kesämökit [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-677X. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 25.10.2023]. Saatavissa: https://stat.fi/tilasto/rakke

Tuulentie, S. (2006). Tourists making themselves at home: second homes as a part of tourist careers. Teoksessa McIntyre, N., Williams, D. & McHugh, K. (toim.), Multiple dwelling and tourism: Negotiating place, home and identity (s. 145–157). Cabi.

Tuulentie, S. (2007). Settled tourists: Second homes as a part of tourist life stories. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 7(3), 281–300. https://doi.org/10.1080/15022250701300249

Uusitalo, E. (2009). Maaseutu – Väliinputoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopisto, Ru-

ralia-instituutti. [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstreams/d64d7d46-8245-465c-ad6d-7cc9b8728c58/download

Valkonen, J. (2022). Mökin kanssa ajattelu. Ympäristösosiologinen mielikuvitus ympäristökriisin aikakaudella. Vastapaino.

Valtiovarainministeriö (2018). Millaista monipaikkaisuutta Suomeen: Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta. (Valtionvarainministeriön julkaisuja 3/2018.) [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-251-927-6

Venäläinen, E. (1989). Onnelaan, kulisseihin, luontoon: Näytöksiä suomalaisesta kesämökkielämästä. (Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita no 57.) Jyväskylän yliopisto.

Vepsäläinen, M., & Pitkänen, K. (2010). Second home countryside. Representations of the rural in Finnish popular discourses. Journal of Rural Studies, 26(2), 194–204.

Vepsäläinen, M., & Rehunen, A. (2009). Lomalla kylän lomassa? Kylämökkeilyn rajaaminen, nykytila ja muutokset. Finnish Journal of Tourism Research, 5(2), 43–56.

Viherkenttä, T. (2021). Kuntien verotulorahoituksen näkymät ja kehittämistarpeet. (Valtiovarainministerin julkaisuja 2021:41.) [Viitattu: 10.12.2023]. Saatavissa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-490-5

Vihinen, H. (2022). Mitä monipaikkaisuus tarkoittaa? Yhdyskuntasuunnittelu, 59(4), 4–7. https://doi.org/10.33357/ys.115565

Virtanen, E. A., Kallio, N., Nurmi, M., Jernberg, S., Saikkonen, L., & Forsblom, L. (2023). Recreational land use contributes to the loss of marine biodiversity. People and Nature. https://doi.org/10.1002/pan3.10444

Voutilainen, O., Korhonen, K., Ovaska, U. & Vihinen, H. (2021). Mökkibarometri 2021. (Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 47/2021.) Luonnonvarakeskus.

Vuori, O. (1966). Kesähuvilanomistus Suomessa: Kartoittava tutkimus kesäasutuksesta ja huvilanomistuksesta taloudellisena ilmiönä. (Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C – Osa 3.) Turun yliopisto.

Vuori, O. (1968). Huvilaväestön sosiaalinen käyttäytyminen. (Turun yliopiston sosiologianlaitos, monisteita 15/68.) Turun yliopisto.

Willberg, E., Järv, O., Väisänen, T., & Toivonen, T. (2021). Escaping from cities during the COVID-19 crisis: Using mobile phone data to trace mobility in Finland. ISPRS International Journal of Geo-Information, 10(2), 103. https://doi.org/10.3390/ijgi10020103

Åkerlund, U., Pitkänen, K., Hiltunen, M., Overvåg, K., Müller D., & Kahila, P. (2015). Health, well-being and second homes: An outline of current research and policy challenges. Finnish Journal of Tourism Research, 11(1), 43–54.